

## امام حسین<sup>(ع)</sup> و حماسه عاشورا در فرهنگ رضوی

محمد رضا جواهری<sup>۱</sup>

### چکیده

ماخذ اصلی برای شناخت حقیقت انقلاب عاشورا، ابعاد شخصیت امام حسین<sup>(ع)</sup> و وظایف مسلمانان و شیعیان، گفتار و رفتار اهل بیت<sup>(ع)</sup> است. امام رضا<sup>(ع)</sup> در آشکار ساختن هویت دینی، درس‌ها و پیام‌های عاشورا و مسئولیت‌ها و وظایف مسلمانان تلاش و کوشش فراوان داشتند. بنابراین احادیث رضوی پیرامون قیام امام حسین<sup>(ع)</sup>، سرمایه و گنجینه معتبر و مورد اعتماد برای عاشورا پژوهی و بهره‌برداری از انقلاب عاشورا است. مسئله مورد بررسی با روش توصیفی - تحلیلی، شناخت ابعاد شخصیت سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> و مسئولیت‌های مسلمانان در ارتباط با ایشان، بر اساس احادیث امام رضا<sup>(ع)</sup> است. ترجمه و تحلیل این احادیث در دو عنوان کلی «ویژگی‌های سیدالشهدا<sup>(ع)</sup>» و «مسئولیت‌ها و وظایف پیروان سیدالشهدا<sup>(ع)</sup>» تنظیم و تدوین شده و در اختیار پژوهشگران پیرامون قیام امام حسین<sup>(ع)</sup> قرار می‌گیرد. هدف این مقاله، بازشناسی حماسه حسینی مطابق بیان امام رضا<sup>(ع)</sup> بر اساس احادیث رضوی در منابع معتبر حدیثی، اسوه قرار دادن رفتار و گفتار امام حسین<sup>(ع)</sup> و حرکت در طریق رشد و کمال است.

### واژه‌های کلیدی

امام رضا<sup>(ع)</sup>، امام حسین<sup>(ع)</sup>، انقلاب، قیام، عاشورا، کربلا، حماسه حسینی

تاریخ دریافت: ۹۲/۱۱/۰۷

تاریخ پذیرش: ۹۲/۱۲/۱۰

javaheri@ferdowsi.um.ac.ir

۱. استادیار فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه فردوسی مشهد

## ❖ مقدمه

قیام امام حسین<sup>(ع)</sup> و حماسه حسینی دربردارنده برنامه جامع، جهانی و جاویدان برای انسان‌ها در راه تکامل، سعادت و رستگاری است، چون این قیام، دارای ظرفیت‌ها و استعداد بی‌پایان در راه رشد و خودسازی و بیداری و حرکت و تحول است. شناخت ابعاد شخصیت رهبر قیام و آگاهی از اندیشه و رفتار سازنده این حماسه بزرگ و بی‌نظیر الهی حضرت سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> برای بهره‌برداری از این استعدادها و پیروی از این اسوه حسنه و برنامه‌سازی، نهضت‌سازی و عملیاتی کردن آرمان‌ها و اهداف مقدس نهضت اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> ضرورت دارد.

بهترین منبع برای آگاهی از آنچه در کربلا گذشت کلام اهل بیت<sup>(ع)</sup> است و مطمئن‌ترین گزارش از حماسه عاشورا در حدیث عترت پیامبر<sup>(ص)</sup> نهفته است. وقایع زندگانی سیدالشهدا امام حسین<sup>(ع)</sup> در سخنان اهل بیت<sup>(ع)</sup> بیان شده است و مجموعه احادیث اهل بیت<sup>(ع)</sup> در ارتباط با تاریخ عاشورا و تکالیف و وظایف مسلمانان، دقیق‌ترین منبع عاشوراپژوهی است. عترت و اهل بیت<sup>(ع)</sup> از اشتباه و انحراف پاک بودند، از این‌رو برای درک حقایق تاریخ عاشورا و مسئولیت‌های مسلمانان باید به کلام اهل بیت<sup>(ع)</sup> رو آورد و به آن اعتماد کرد و از آن بهره برد. بارها هشتمین امام از اهل بیت<sup>(ع)</sup>، عالم آل محمد<sup>(ص)</sup> شهید خراسان امام رضا<sup>(ع)</sup>، از جد خویش شهید کربلا امام حسین<sup>(ع)</sup> سخن گفته و تاریخ عاشورا و رسالت پیروان اهل بیت<sup>(ع)</sup> را آموزش دادند. بنابراین فرهنگ و معارف رضوی منبعی معتبر و مورد اعتماد برای جریان‌شناسی عاشورا و کشف واقعیت‌ها و فهم مسئولیت‌های انسان‌ها در ارتباط با سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> است. مسئله مهم و اساسی این نوشتار، شناخت شخصیت حسینی و وظایف پیروان است. امام حسین<sup>(ع)</sup> چه شخصیتی داشته و صفات‌ها و امتیازهای این شخصیت چه بوده است؟ این شخصیت الهی چه ویژگی‌هایی داشته است که حماسه حسینی را ایجاد کرده است؟

همچنین وظایف رهروان سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> چیست؟ شیعیان ایشان امروز و فردا تا پایان تاریخ چه وظایفی برعهده دارند و چه باید بکنند؟ پاسخ همه این پرسش‌ها که نمایانگر دو مسئله بنیادین این نوشتار هستند در احادیث امام رضا<sup>(ع)</sup> نهفته است. در این مقاله سعی شده است «احادیث رضوی» از درون منابع و ماخذ حدیثی معتبر استخراج و نکته‌ها و پیام‌های آن تبیین شود. در واقع در این نوشتار ابعاد حیات و زندگانی امام حسین<sup>(ع)</sup>، حماسه عاشورا و وظایف سوگواران اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> از دیدگاه ثامن الحجج علی بن موسی الرضا<sup>(ع)</sup> آشکار می‌شود.

### امام رضا<sup>(ع)</sup> و ویژگی‌های امام حسین<sup>(ع)</sup>

برخی از ویژگی‌های شخصی و ابعاد شخصیت الهی امام حسین<sup>(ع)</sup> درون احادیث و فرهنگ رضوی وجود دارد. با درنگ و تأمل در این احادیث با جایگاه عالی و سیمای رهبر شهیدان و اسوه آزادگان جهان آشنا می‌شویم.

### رویش گوشت و خون پیامبر<sup>(ص)</sup>

از اختصاص‌های حسین بن علی<sup>(ع)</sup>، رویش گوشت و خون بدن ایشان از پیامبر خدا حضرت محمد<sup>(ص)</sup> است. حسین<sup>(ع)</sup> هیچگاه از زنی شیر ننوشیده است. امام رضا<sup>(ع)</sup> فرمودند: «ان النبی<sup>(ص)</sup> کان یوتی به الحسین فیلقمه لسانه فیمصّه فیجتزء به ولم یرتضع من انثی؛ حسین<sup>(ع)</sup> را نزد پیامبر<sup>(ص)</sup> می‌آوردند و پیامبر زبانش را در دهان او می‌گذاشت پس می‌مکید و به همان اکتفا می‌کرد و از هیچ زنی شیر نخورد» (کلینی رازی، ۱۴۰۱ق، ج ۱: ۴۶۵؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۴۴: ۱۹۸؛ حرعاملی، ۱۴۰۳ق، ج ۱: ۲۲۷؛ بحرانی، ۱۴۱۳ق، ج ۳: ۴۴۸؛ همان، ۱۴۱۵ق، ج ۳: ۱۱۷؛ فیض کاشانی، ۱۴۰۶ق، ج ۳: ۷۵۷). مطابق این حدیث رضوی، امام حسین<sup>(ع)</sup> هرگز از زنی شیر نخورد و تنها با مکیدن زبان رسول خدا<sup>(ص)</sup> رشد کرد. امام باقر<sup>(ع)</sup> نیز در بی گزارش همین حقیقت فرمودند: «فنبت لحم الحسین من لحم رسول الله و دمه<sup>(ص)</sup>؛ پس

گوشت حسین از گوشت و خون پیامبر<sup>(ص)</sup> روید» (کلینی رازی، ۱۴۰۱ق، ج ۱: ۴۶۵). این عمل صالح پیامبر<sup>(ص)</sup> در سال نخست ولادت حسین<sup>(ع)</sup> که امام رضا<sup>(ع)</sup> گزارش کردند نشان‌دهنده پیوند عمیق و ارتباط بی‌نظیر پیامبر<sup>(ص)</sup> و سبط خویش است. در این اتصال وثیق و پیوند جسمی، درس‌های بزرگی برای مسلمانان نهفته است. افزایش قدرت معنوی و تأثیر رفتار و گفتار حسین<sup>(ع)</sup> و استحکام مقام اسوه شدن سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> را آموزش می‌دهد.

### نقش نگین انگشتری

پیامبران<sup>(ص)</sup> و امامان<sup>(ع)</sup>، انگشتر به دست می‌کردند و چیزی روی آن می‌نوشتند. نوشته‌های روی این انگشترها شعار اولیای خدا و آرمان آنان بود و گوشه‌ای از شخصیت آنان را نشان می‌دهد. امام رضا<sup>(ع)</sup> در گفتگویی با حسین بن خالد صیرفی، آداب انگشتر به دست کردن را آموزش داده و نقش خاتم پیامبران الهی<sup>(ص)</sup> و امامان<sup>(ع)</sup> پیش از خود را بیان کردند. نقش نگین پیامبران خدا حضرت آدم، نوح، ابراهیم، موسی، سلیمان و عیسی<sup>(ع)</sup> و بهترین و آخرین پیامبر خدا حضرت محمد<sup>(ص)</sup> در این حدیث وجود دارد. در این حدیث رضوی، نقش خاتم سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> «ان الله بالغ امره» اعلام شده است. امام رضا<sup>(ع)</sup> در ادامه همین حدیث فرمودند: «و كان علی بن الحسین<sup>(ع)</sup> یتختم بخاتم ابیه الحسین<sup>(ع)</sup>؛ امام سجاد علی بن الحسین<sup>(ع)</sup>، انگشتر پدرش امام حسین<sup>(ع)</sup> را به دست می‌کرد» (کلینی رازی، ۱۴۰۱ق، ج ۶: ۴۷۳؛ صدوق، ۱۳۸۰، ج ۱: ۸۸-۸۵). در این جمله زیبا که نقش خاتم سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> بود، صفت ثبوتی قدرت بی‌پایان خدای سبحان اعلام شده است. این شعار بلند توحیدی بیانگر این حقیقت است که امر و فرمان خدای متعال همه جا نفوذ دارد و انجام می‌شود و هیچ چیز و هیچ‌جا از قدرت الهی خارج نیست. امام حسین<sup>(ع)</sup> با همین شعار توحیدی حماسه عاشورا را ساخت و پاسدار دین توحیدی اسلام شد و راه حق و طریق توحید را به جهانیان نشان داد.

### پدر امامان<sup>(ع)</sup>

نسل امامان<sup>(ع)</sup> از ذریه فاطمه الزهرا<sup>(س)</sup> از صلب امام حسین<sup>(ع)</sup> ادامه یافت. بنابراین امام سوم<sup>(ع)</sup> پدر امامان<sup>(ع)</sup> پس از خود است. ابومحمد حسن بن عبدالله رازی تمیمی گفته است امام رضا<sup>(ع)</sup> از پدران خویش از پیامبر خدا<sup>(ص)</sup> نقل کردند که فرمود: «الائم من ولد الحسين من اطاعهم فقد اطاع الله و من عصاهم فقد عصی الله عزوجل؛ امامان<sup>(ع)</sup> پس از من از فرزندان حسین<sup>(ع)</sup> هستند، هر کس از آنان اطاعت کند خدا را اطاعت کرده و هر کس آنان را نافرمانی کند خدا را معصیت کرده است» (صدوق، ۱۳۸۰، ج ۲: ۹۴). آنان عروه الوثقی و دستگیره محکم و استوارند و آنان وسیله و راهنما به سوی خداوند هستند. بر اساس این حدیث نبوی رضوی، ۹ امام<sup>(ع)</sup> برگزیده از سوی پروردگار جهانیان از نسل امام حسین<sup>(ع)</sup> عروه الوثقی و نشان‌دهنده راه کمال و سعادت بشریت‌اند. اطاعت و فرمان‌برداری کامل از آنان بر همه جهانیان لازم است زیرا اطاعت از آنان، اطاعت از خدای متعال است. همه امامان<sup>(ع)</sup>، جز قائم آل محمد<sup>(ص)</sup> به شهادت رسیدند و این امتیاز بزرگ امامان<sup>(ع)</sup> است. امام رضا<sup>(ع)</sup> در این ارتباط فرمودند: «امنا الا؛ مقتول هیچ امامی از ما اهل بیت نیست جز اینکه شهید می‌شود» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۴۴: ۲۷۲). بنابراین امام حسین<sup>(ع)</sup> سیدالشهدا و آموزگار بزرگ شهادت‌اند. فرزند شهید و پدر شهیدان روز عاشورا و پدر امامان شهید<sup>(ع)</sup> در تاریخ امامت و تشیع هستند.

### پدر عدالت جهانی

انقلاب جهانی مهدوی که بزرگ‌ترین انقلاب الهی در تاریخ بشر، بهترین و بزرگ‌ترین تغییر جهانی و انقلاب جامع و کامل در پایان تاریخ است به رهبری مردی از نسل امام حسین<sup>(ع)</sup> خواهد بود. امام رضا<sup>(ع)</sup> از پدران خویش از رسول خدا<sup>(ص)</sup> نقل کرده که درباره برقرارکننده عدالت جهانی فرمودند: «لا تذهب الدنيا حتى يقوم رجل من ولد

الحسین یملأها عدلاً كما ملئت ظلماً وجوراً؛ روزگار سپری نشود و دنیا به پایان نرسد تا آنکه مردی از فرزندان حسین<sup>(ع)</sup> قیام کند و جهان را پر از عدل نماید همان طور که از ظلم و جور پر شده است» (صدوق، ۱۳۸۰، ج ۲: ۱۱۸).

در آموزش‌های امام رضا<sup>(ع)</sup> به ریان بن شیب دربارۀ نزول فرشتگان و شعار آنان چنین آمده است:

ولقد نزل الی الارض من الملائکه اربعه آلاف لنصره فوجدوه قد قتل فهم عند قبره  
 شعث غبر الی أن یقوم القائم فیکونون من انصاره و شعارهم یا لثارات الحسین<sup>(ع)</sup>؛ ۴ هزار  
 فرشته برای یاری امام حسین<sup>(ع)</sup> به زمین آمدند ولی تقدیر الهی نبود و او را  
 شهید یافتند آنان تا روز قیام قائم آل محمد<sup>(ص)</sup> با حال نزار و ژولیده در نزد قبر  
 امام باقی هستند و از یاران ایشان خواهند بود و شعار آنان یا لثارات الحسین<sup>(ع)</sup>  
 است (همان، ۱۳۶۳ق: ۱۲۹؛ همان، ۱۳۸۰، ج ۱: ۶۰۵؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۴۴:  
 ۱۰۳؛ حرعاملی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰: ۳۴۵).

بر اساس این حدیث رضوی، ملائکۀ الهی انصار اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup>، یاران قائم آل محمد<sup>(ص)</sup> در انقلاب بزرگ جهانی خواهند شد و شعار این فرشتگان الهی همانند شعار اصحاب بشری امام مهدی<sup>(ع)</sup>، یا لثارات الحسین<sup>(ع)</sup> است. این جریان نشان‌دهندۀ این واقعیت است که انقلاب جهانی مهدوی در ادامۀ انقلاب عاشورا است و حماسۀ حسینی و مکتب ایشان و شهادت اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> راهنمای بشر تا انقلاب جهانی مهدوی است و یاران قائم آل محمد<sup>(ص)</sup> نیز تربیت‌شده مکتب عاشورا و شاگرد دانشگاه بزرگ سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> هستند.

### چگونگی شهادت اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup>

انقلاب عاشورا دو رو دارد: یک روی آن اوج ایثار، شهادت و مکارم و فضائل اخلاقی است و روی دیگر آن سقوط به حضيض ذلت، پستی، جنایت، شقاوت و آلودگی به رذایل اخلاقی است. امام رضا<sup>(ع)</sup> دربارۀ نحوه شهادت امام حسین<sup>(ع)</sup> به

ریان بن شیب فرمودند: «یابن شیب ان کنت باکیاً لشی فابک للحسین بن علی بن ایطالب فانه ذبح کما یذبح الکبش؛ اگر می خواهی بر حسین بن علی بن ایطالب<sup>(ع)</sup> گریه کنی، اشک بریز و گریه کن زیرا او را همچون گوسفندی ذبح کردند» (صدوق، ۱۳۶۳ق: ۱۲۹؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰۱: ۱۰۳). آری شهادت امام حسین<sup>(ع)</sup> فرزند دختر پیامبر خدا سبط رسول الله<sup>(ص)</sup> در سخت ترین شکل شهادت با جدا کردن سر از بدن صورت گرفت. آگاهی شهادت طلبان از آنچه در کربلا روی داد موجب آمادگی اهل ایمان برای فداکاری در راه خدا در سخت ترین شرایط می شود.

### شهیدان از اهل بیت اباعبدالله<sup>(ع)</sup> در کربلا

امام حسین<sup>(ع)</sup> آموزگار بزرگ شهادت در راه خدا بود و با رفتار و گفتار خویش به جهانیان درس شهادت داد و راه و رسم شهادت را در عمل به انسانها آموخت. ایشان خود شوق و نشاط شهادت داشت و سه فرزندش در کربلا به شهادت رسیدند و اهل بیت<sup>(ع)</sup> و بستگان امام<sup>(ع)</sup> نیز طلایه داران شهادت و پیشگامان ایثار و جهاد در راه خدا شدند. امام رضا<sup>(ع)</sup> درباره تعداد شهیدان از اهل بیت اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> به ریان بن شیب فرمودند: «و قتل معه من اهل بینه ثمانیه عشر رجلاً مالهم فی الارض شیبیه؛ با امام حسین<sup>(ع)</sup> از اهل بیت<sup>(ع)</sup> و بستگانش ۱۸ تن شهید شدند که برای آنان در زمین شیبیه نبوده و نظیری نداشتند» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰۱: ۱۰۳؛ حرعاملی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰: ۳۹۳).

آری ۱۸ تن از اهل بیت اباعبدالله<sup>(ع)</sup> که در مکتب وحی و مدرسه شهادت تربیت شده بودند با امام حسین<sup>(ع)</sup> در کربلا شهید شدند. عباس، عبدالله، جعفر و عثمان فرزندان امیرمؤمنان امام علی<sup>(ع)</sup> و ام البنین، عبدالله و ابوبکر فرزندان امام علی<sup>(ع)</sup>، لیلی بنت مسعود تقییه برادران پدری امام حسین<sup>(ع)</sup>؛ علی اکبر، علی اصغر و عبدالله فرزندان خود امام<sup>(ع)</sup>، قاسم، ابوبکر و عبدالله فرزندان امام حسن مجتبی<sup>(ع)</sup>، محمد و عون فرزندان جعفر بن ایطالب، عبدالله، جعفر و

عبدالرحمن فرزندان عقیل بن ایطالب و محمد بن ابی سعید بن عقیل بن ایطالب، ۱۸ تن از فرزندان، برادران، فرزندان برادر و عموزادگان امام حسین<sup>(ع)</sup> در کربلا شهید شدند و پایین پای آن حضرت دفن شدند (مفید، بی تا، ج ۲: ۱۳۰-۱۲۹؛ طبرسی، ۱۳۳۸: ۲۵۰). بنابراین اهل بیت امام حسین<sup>(ع)</sup>، آن حضرت را تنها نگذاشتند و این انسان‌های بزرگ و بی نظیر در یاری امام زمان خویش به شهادت رسیدند و شهادت این افراد، گویای ایمان بالای اهل بیت<sup>(ع)</sup> و رهبر انقلاب عاشورا به راه خویش است.

### گریه آسمان‌ها و زمین و بارش خون و خاک سرخ

مصیبت اهل بیت امام حسین<sup>(ع)</sup> و جنایت‌های بنی امیه، یزیدیان و عمر سعد در کربلا آن قدر سنگین، اندوه‌بار، سخت، خشن و زجرآور بود که جهانیان را سوگواری ساخت و آسمان‌ها و زمین در عزای اهل بیت<sup>(ع)</sup> گریستند و خون و خاک سرخ بارید. امام رضا<sup>(ع)</sup> به ریان بن شیب در این زمینه فرمودند:

لقد بکت السموات السبع و الارضون لقتله ... یابن شیب لقد حدثنی ابی عن ابیه عن جدّه  
انه لما قتل جدی الحسین<sup>(ع)</sup> أمطرت السماء دماً و تراباً أحمر؛ آسمان‌های هفت‌گانه و  
زمین‌ها برای شهادت امام حسین<sup>(ع)</sup> گریه کردند... ای فرزند شیب! پدرم از پدرش  
از جدش به من خبر داد که وقتی جدم حسین<sup>(ع)</sup> شهید شد از آسمان، خون و  
خاک سرخ بارید (صدوق، ۱۳۶۳ق: ۱۲۹؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰۱: ۱۰۳).

### تأکید بر شهادت اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> و مبارزه با جریان انکار

پس از انقلاب عاشورا و حماسه حسینی، باور حوادث کربلا برای برخی بسیار سخت بود. در کوفه گروهی منکر کشته شدن امام حسین<sup>(ع)</sup> شدند و القای شبهه کردند. هروی، خدمت امام رضا<sup>(ع)</sup> رسید و گزارش جریان انکار شهادت امام حسین<sup>(ع)</sup> را به ایشان داد و از ایشان درخواست راهنمایی و کمک کرد. وی گفت در کوفه گروهی



گمان دارند حسین بن علی<sup>(ع)</sup> کشته نشده و حنظله بن اسعد شامی گرفتار شبهه شده است. آنان می گویند امام حسین<sup>(ع)</sup> همانند عیسی بن مریم<sup>(ع)</sup> به آسمان بالا رفت و به آیه نفی سبیل (نساء/۱۴۱) استدلال می کنند. امام رضا<sup>(ع)</sup> در پاسخ فرمودند:

كذبوا، عليهم غضب الله و لعنته و كفروا بتكذيبهم لنبى الله فى أخباره بأن الحسين بن  
على سيقتل و الله لقد قتل الحسين؛ دروغ گفتند! غضب و لعنت خدا بر آنان باد!  
آنان به دلیل تکذیب سخن پیامبر خدا<sup>(ص)</sup> در خبر دادن به اینکه حسین بن  
على<sup>(ع)</sup> شهید می شود، کافر شدند. به خدا سوگند حسین<sup>(ع)</sup> کشته شد و به  
شهادت رسید (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۴۴: ۲۷۱؛ حسینی قزوینی و همکاران،  
۱۴۲۸ق، ج ۳: ۸۴-۸۳).

جریان انکار شهادت در کوفه، طرف دارانی پیدا کرد و برای خود دلایلی ساختند ولی این جریان، خلاف واقع و حرکت در راه گمراهی و باطل بود و مانع بزرگی برای پویایی عاشورائیان، پایداری مکتب حسینی و اسوه شدن حماسه حسینی شد. امام رضا<sup>(ع)</sup>، رویاروی این جریان فرهنگی باطل قرار گرفتند و برابر آنان ایستادند و شبهه های آنان را پاسخ دادند و باعث خاموشی و نابودی آنان شدند. تکذیب، نفرین و تکفیر آنان از سوی امام رضا<sup>(ع)</sup> راه را بر آنان بست و این جریان باطل را رسوا ساخت و جامعه از انحراف، پاک شد.

### سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> برتر از کعبه

جایگاه امام حسین<sup>(ع)</sup> در پیشگاه خدای کعبه بالاتر از بیت الله الحرام است. نقش حماسه حسینی در پایداری اسلام، طواف کعبه و حفظ سنت های نبوی، نشان دهنده این کرامت، احترام و عظمت است. یونس گفته است امام رضا<sup>(ع)</sup> فرمود: «من زار قبر الحسين فقد حج و اعتمر؛ هرکس قبر امام حسین<sup>(ع)</sup> را زیارت نماید حج و عمره به جا آورده است.» گفتیم: «حجّه الاسلام از او ساقط می شود؟» امام فرمودند:

لاهی حجة الضعیف حتی یقوی و یحج الی بیت الله الحرام، اما علمت ان البیت یطوف

به کل يوم سبعون الف ملك حتى اذا ادركهم الليل سعدوا و نزل غيرهم فطافوا بالبيت حتى الصباح و ان الحسين لاكرم على الله من البيت و انه فى وقت كل صلاة لينزل عليه سبعون الف ملك شعث غير لا تقع عليهم النوبة الى يوم القيامة؛ خيرا! زيارت حج انسان ضعيف است تا قوى شود و به حج و زيارت بيت الله الحرام برود. آيا نمى دانى هر روز ۷۰ هزار فرشته، بيت الله الحرام را طواف کرده تا شب فرا برسد و به آسمان روند و فرشتگان ديگر فرود آيند و تا صبح طواف کنند و امام حسين<sup>(ع)</sup> نزد خدا، گرامى تر و محترم تر از بيت الله است، زيرا در وقت هر نماز ۷۰ هزار فرشته ژولیده موى و گرد و غبارآلود و خاک مالیده بر قبر امام حسين<sup>(ع)</sup> فرود آمده و زيارت مى کنند و تا روز قيامت ديگر به آنان نوبت نمى رسد (ابن قولويه، ۱۳۸۱، باب ۶۵، حديث ۶: ۵۲۴؛ حرعاملی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰: ۳۵۴).

بر اساس اين حديث رضوى، در هر روز و شب تنها دو گروه ۷۰ هزار نفرى كعبه را طواف مى کنند ولى قبر امام حسين<sup>(ع)</sup> را در شبانه روز بر اساس اوقات نمازهاى يومية، پنج گروه ۷۰ هزار نفرى زيارت مى کنند و فرشتگان به فرمان خداى كعبه به زيارت سيدالشهدا<sup>(ع)</sup> مى روند. بنا بر اين حسين<sup>(ع)</sup> در پيشگاه خداى كعبه بزرگ تر از كعبه است. در اين حديث رضوى واژه اكرم آمده است و امام رضا<sup>(ع)</sup> فرموده اند: «ان الحسين لأكرم على الله من البيت!» اكرم از ماده كرم است. در المفردات فى غريب القرآن آمده است: «الكرم اذا وصف الله تعالى به فهو اسم لاحسانه و انعامه المتظاهر؛ زمانى كه خداى متعال به كرم توصيف شود، كريم اسم براى احسان و انعام آشكار و پيوسته خداوند است» (راغب اصفهاني، ۱۴۰۴ق، ماده كرم: ۴۲۸). بر اساس اين حديث رضوى، در پيشگاه خداى عزوجل، احترام امام حسين<sup>(ع)</sup> بيشتر از كعبه است. كرامت خداوند بر امام زيادتر از بيت الله است. از اين رو، فرشتگان بيشترى را در شبانه روز براى زيارت قبر امام حسين<sup>(ع)</sup> مى فرستد. آرى در نزد خداى كعبه، امام حسين<sup>(ع)</sup> گرامى تر، گران مایه تر، پر مقدارتر، عزيزتر و بزرگوارتر از كعبه است. در اين حديث رضوى، «زيارت» امام حسين<sup>(ع)</sup> پاىگاه تقويت توحيد و عبادت خداى سبحان

شناخته شده است. روشن است که منظور از ضعیف و قوی در این کلام رضوی، ضعف و قوت مادی نیست چون هزینه مادی زیارت کربلا در آن زمان نه تنها از زیارت بیت‌الله کمتر نبود و چه بسا سخت‌تر و پر هزینه‌تر هم بود. در عین حال زیارت، عامل تقویت ضعیفان شمرده شده است. بنابراین به حکم این حدیث رضوی، «زیارت»، ضامن شکوفایی استعدادهای معنوی، افزایش تقوا و روحیه عبادت خدای سبحان است. با زیارت، ضعیف، قوی می‌شود. ضعف‌های فرهنگی، ایمانی، دیانت، آگاهی و معرفت به قدرت تبدیل می‌شود. آری زیارت شهید راه خدا، آگاهی از تاریخ عاشورا و حماسه حسینی و لحظه‌ای درنگ در کربلا و تفکر در فلسفه قیام سیدالشهدا<sup>(ع)</sup>، درس‌های فراوانی دارد و ضعیفان را در ابعاد گوناگون قوی و نیرومند می‌کند.

#### پیام ویژگی‌ها و خصایص امام حسین<sup>(ع)</sup>

تأمل در ۹ ویژگی یادشده از شخصیت اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> که در نصوص رضویه آمده موجب روشن شدن شخصیت رهبر قیام بزرگ کربلا و بنیان‌گذار حماسه حسینی است. این ویژگی‌های بی‌نظیر، ابعاد پنهان شخصیت برتر امام سوم<sup>(ع)</sup> را آشکار می‌سازد، زیرا اینها ویژگی‌های انحصاری سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> در میان ۱۴ معصوم است. همین امتیازهای الهی بزرگ، سازنده و وظایف بزرگ برای جهانیان به‌ویژه مسلمانان و شیعیان در تعامل با امام حسین<sup>(ع)</sup> است که برخی از آنها نیز انحصاری است.

#### رسالت، مسئولیت‌ها و وظایف پیروان سیدالشهدا<sup>(ع)</sup>

خون شهیدان کربلا چه پیام‌هایی برای ما مسلمانان دارد؟ در عصر ارتباطات و دهکده جهانی، گستردگی فضای مجازی و پیشرفت‌های سریع علم و تکنولوژی، چه نیازی به شهیدان کربلا داریم؟ سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> امروز از ما چه می‌خواهد؟ مسئولیت‌های شیعیان اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> چیست؟ حماسه حسینی چه درس‌هایی برای امت اسلامی

دارد؟ امام رضا<sup>(ع)</sup> در گفتار خویش، پاسخ این پرسش‌ها را دادند. در این احادیث رضوی، منطق سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> به درستی تبیین شده و پیام‌های خون خدا، یادآوری شده است. فرزند سیدالشهدا<sup>(ع)</sup>، عالم آل محمد<sup>(ع)</sup> در سخنان خویش، وظایف و تکالیف مسلمانان در ارتباط با کربلا، انقلاب عاشورا و حماسه حسینی را به جهانیان آموختند. با درنگ و تأمل در کلام عالم آل محمد<sup>(ع)</sup> در ارتباط با ثارالله، ابعاد گوناگون چگونه زیستن در پرتو حیات شهیدان آشکار می‌شود. در منطق وحی الهی و بر اساس آیات قرآنی، شهیدان زنده‌اند. قرآن، مسلمانان را از به‌کار بردن واژه «اموات» برای شهیدان، بازداشته است و شهیدان در دو آیه قرآنی، «احیاء» نامیده شده‌اند (بقره/ ۱۵۲؛ آل عمران/ ۱۶۹). مظاهر حیات شهیدان در زندگانی مسلمانان، بستگی به انجام مسئولیت‌های عموم مردم در ارتباط با شهیدان دارد. حیات طیبه و زندگانی برتر انسان‌ها، در پرتو عمل به وظایف اهل ایمان در رابطه با سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> تحقق می‌یابد. سعادت مردم در گرو توجه آنان به حیات شهیدان است و تعهد مردم به رعایت وظایف و تکالیف خویش پیرامون سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> و شهیدان کربلا که در احادیث رضوی آموزش داده شده، ضامن حیات، پایداری، جاودانگی و تأثیرگذاری حماسه حسینی در زندگانی فردی و اجتماعی مسلمانان است.

### شناخت حق سیدالشهدا<sup>(ع)</sup>

تلاش در راه معرفت شخصیت، امتیازها و مقام امام حسین<sup>(ع)</sup> و آگاهی از حقوق امام بر مردم و وظایف مردم در روابط با امام، وظیفه همگانی است. باید سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> و حقوق وی را شناخت و به مسئولیت‌های خویش در ارتباط با حماسه حسینی پی برد.

محمدبن ابی‌جریر قمی گفته است شنیدم امام رضا<sup>(ع)</sup> به پدرم فرمودند:

من زار الحسين بن علی عارفا بحقه کان من محدثی الله فوق عرشه ثم قرء: ان المتقين

فی جنات و نهر فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر؛ کسی که حسین بن علی<sup>(ع)</sup> را

در حالی که آگاه و عارف به حق ایشان باشد زیارت کند، از سخن‌گویان با خدا، بالای عرش الهی می‌شود. سپس این آیه را قرائت فرمود: پرهیزکاران در باغ‌ها و نهرهای بهستی جای دارند در جایگاه صدق نزد خداوند مالک مقتدر!  
(ابن قولویه، ۱۳۸۱، باب ۵۴، حدیث ۱۶: ۴۶۱؛ قمر/ ۵۵ - ۵۴).

بر اساس این حدیث رضوی، عرفان حق حسین بن علی<sup>(ع)</sup>، نقش اساسی در ارزشمندی و تأثیرگذاری زیارت سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> دارد و زیارت زائر عارف، عامل صعود وی به فوق عرش الهی و گفتگو با خدای سبحان است. زائر با معرفت حق سیدالشهدا<sup>(ع)</sup>، از متقین حقیقی و اهل بهشت در جایگاه صدق نزد پروردگار می‌شود. در حدیث دیگر، امام رضا<sup>(ع)</sup> از پدر خویش از امام جعفر صادق<sup>(ع)</sup> نقل کردند که درباره زیارت قبر امام حسین<sup>(ع)</sup> پرسیده شد. امام فرمودند:

أخبرني أبي ان من زار قبر الحسين بن علي عارفا بحقه كتبه الله في عليين ثم قال: ان حول قبره سبعين الف ملك شعناً غيراً يبيكون عليه الى يوم القيامة؛ پدرم به من خبر داد هر کس قبر حسین بن علی<sup>(ع)</sup> را زیارت کند عارف به حق امام<sup>(ع)</sup> باشد. خداوند نام او را در علیین می‌نویسد. سپس فرمود: همانا اطراف قبر امام حسین<sup>(ع)</sup>، ۷۰ هزار فرشته ژولیده موی و خاک آلود تا روز قیامت می‌گیرند (صدوق، ۱۳۸۰، ج ۱: ۶۱۱ و ج ۲: ۵۸؛ صحیفه الرضا، ۱۴۰۶ق: ۳۶؛ حرعاملی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰: ۳۳۰-۲۳۹).

زائران عارف امام حسین<sup>(ع)</sup> در «علیین» نوشته می‌شوند. راغب اصفهانی در توضیح علیین نوشته است:

فقد قيل هو اسم اشرف الجنان كما ان سجينا اسم شر النيران و قيل بل ذلك في الحقيقه اسم سكانها و هذا اقرب في العربيه؛ گفته شده است علیین، نام شریف‌ترین بهشت‌هاست همان‌طور که سجين، نام بدترین جهنم‌هاست و گفته شده علیین، در حقیقت نام ساکنان آن است و این در زبان عربی نزدیک‌تر است (۱۴۰۴ق: ۳۴۶).

زائر عارف از علیین است و در علیین جای دارد. خداوند، نام زائر را میان انسان‌های

صدرنشین بهشت و انسان‌های بلندمرتبه، بزرگان و افراد عالی‌مقام می‌نویسد. عارف به حق سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> کیست؟ درون این تعبیر زیبا چه آگاهی و علمی نهفته است؟ آگاهی و باور این حقایق که امام حسین<sup>(ع)</sup> برگزیده و منصوب از جانب خدای سبحان و پاک از اشتباه، انحراف و گناه است و اطاعت و پیروی کامل در همه ابعاد از او بر همگان واجب بوده، سه محور اساسی تشکیل‌دهنده هویت عارف به حق سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> است.

### احیای امر سیدالشهدا<sup>(ع)</sup>

احیای امر اهل بیت<sup>(ع)</sup>، کوشش در راه آگاهی از امر امامان<sup>(ع)</sup> و فراهم کردن شرایط اجرا و عملیاتی شدن آن، یک اصل مهم و اساسی در آداب گفتمان عاشورا و مجالس مربوط به سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> است. احیای امر اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> نیازمند شناخت امر امام<sup>(ع)</sup>، فرهنگ عاشورا، فلسفه قیام و انقلاب کربلا و حماسه حسینی است. علامه مجلسی در آغاز باب ثواب گریستن بر مصیبت امام حسین<sup>(ع)</sup> و ادب عاشورا، این حدیث رضوی را آورده است. ابن فضال از پدرش نقل کرده است که امام رضا<sup>(ع)</sup> فرمود: «من جلس مجلساً یحیی فیہ امرنا لم یمت قلبه یوم تموت القلوب؛ هر کس در مجلسی بنشیند که در آن امر ما احیا می‌شود قلب او روزی که دلها می‌میرند نخواهد مرد» (صدوق، ۱۳۸۰، ج ۱: ۲۹۴؛ حرعاملی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰: ۳۹۲؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۴۴: ۲۷۸). راهکار احیای امر امامان<sup>(ع)</sup> در حدیث رضوی دیگر روشن شده است. عبدالسلام بن صالح هروی گفته است: شنیدم علی بن موسی الرضا<sup>(ع)</sup> فرمود: «رحم الله عبداً احیی امرنا؛ خداوند رحمت کند کسی که امر ما را احیا کند.» عرض کردم: «چگونه امر شما را زنده بدارد؟» فرمودند: «یتعلم علومنا و یعلمها الناس، فان الناس لو علموا محاسن کلامنا لاتبعونا؛ علوم ما را یاد بگیرد، به مردم یاد بدهد و بیاموزد، اگر مردم محاسن، زیبایی‌ها و نیکی‌های کلام ما را یاد بگیرند از ما پیروی می‌کنند (صدوق، ۱۳۸۰، ج ۱: ۶۲۰).

باید درس‌های رفتار و گفتار رهبر انقلاب عاشورا و حماسه حسینی را آموخت، محاسن فعل و قول سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> را شناخت و با آن زندگی کرد و دیگران را با منطق امام<sup>(ع)</sup> آشنا ساخت. علوم و معارف حسینی، درون احادیث اهل بیت<sup>(ع)</sup> جای دارد. فراگیری این احادیث، برنامه‌سازی بر اساس آن و آموزش منطق حسینی به جهانیان، از وظایف پیروان اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> است. احیای امر امام شهیدان کربلا، ضامن تداوم راه شهیدان نینوا، پایداری و جاودانگی منطق سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> و پاسداری از فرهنگ عاشورایی است.

### زیارت سیدالشهدا<sup>(ع)</sup>

زیارت کربلا، دانشگاه بزرگ انسان‌سازی است. آموزه‌های مکتب زیارت جایگزینی ندارد. باید راه افتاد و به عتبات و سرزمین کربلا رفت و در پرتو زیارت رهبر آزادگان جهان، درس عزت، شجاعت، حریت، سازش‌ناپذیری، ایثار، اخلاص، جوانمردی، صداقت، استقامت، ایثار، تکلیف‌گرایی، ولایت‌مداری، حق‌شناسی، تقوا، ایمان، وفاداری، بزرگواری، مروت، اصلاح‌طلبی، امر به معروف و نهی از منکر، ظلم‌ستیزی و نبرد با دیکتاتوری، استبداد، کفر، شرک و نفاق را فرا گرفت. در احادیث رضوی، پیرامون زیارت اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> حقایق و ابعاد زیارت روشن شده است. برخی از این حقایق در احادیث رضوی پیشین وجود داشت که در جای خود آشکار شد.

امام رضا<sup>(ع)</sup>، به ریان‌بن شیب دربارۀ زیارت فرمودند: «یابن شیب، ان سرک ان تلقی الله عزوجل و لا ذنب علیک فزر الحسین<sup>(ع)</sup>؛ ای فرزند شیب، اگر دوست داری خدا را پاک و بدون گناه ملاقات کنی به زیارت حسین<sup>(ع)</sup> برو» (همان: ۶۰۵؛ سیدبن طاووس، ۱۴۱۷ق: ۵۴۵؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۴۴: ۲۸۶ و ج ۱۰۳: ۱۰۳؛ حرعاملی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰: ۳۹۳). بر اساس این حدیث رضوی، زیارت، عامل رهایی از گناهان است. در این رهنمود امام رضا<sup>(ع)</sup>، نقش بنیادی زیارت در اصلاح گناهکاران و پاک شدن آنان از گناهان بیان شده است.

زائر عارف و دل‌بسته به امام حسین<sup>(ع)</sup>، از گناه و انحراف پیراسته می‌شود، در آینده نیز به سوی گناه نمی‌رود و پاک و بی‌گناه به لقاءالله می‌رسد. حسین بن محمد قمی گفته است امام رضا<sup>(ع)</sup> فرمود: «من زار قبر ابی عبدالله<sup>(ع)</sup> بشط الفرات کان کمن زار الله فوق عرشه؛ کسی که قبر اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> را در کنار فرات زیارت کند مثل کسی است که خدا را بالای عرش زیارت کرده است (ابن قولویه، ۱۳۸۱، باب ۵۹، حدیث ۲: ۴۸۳؛ طوسی، ۱۴۱۴ق، ج ۶: ۴۵؛ فیض کاشانی، ۱۳۷۰، ج ۱۴: ۱۴۶۳؛ حرعاملی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰: ۳۱۹). ابوشعب خراسانی گفته است از امام رضا<sup>(ع)</sup> پرسیدم: «زیارت قبر امیرمؤمنان امام علی<sup>(ع)</sup> بالاتر است یا زیارت امام حسین<sup>(ع)</sup>؟» امام رضا<sup>(ع)</sup> فرمود:

*ان الحسین قتل مکروباً فحقیق علی الله عزوجل ان لا یاتیته مکروب الا فرح الله کرهه و فضل زیاره قبر امیرالمومنین علی زیارة الحسین کفضل امیرالمومنین علی الحسین؛ همانا امام حسین<sup>(ع)</sup> مکروب و اندوهگین به شهادت رسید، پس سزاوار است هیچ اندوهناکی به زیارت امام حسین<sup>(ع)</sup> نرود جز اینکه خداوند اندوهش را برطرف کند و فضیلت زیارت قبر امیرمؤمنان<sup>(ع)</sup> بر زیارت امام حسین<sup>(ع)</sup> مثل فضیلت امیرمؤمنان<sup>(ع)</sup> بر امام حسین<sup>(ع)</sup> است (همان: ۲۹۷). محمدبن سنان گفته است شنیدم امام رضا<sup>(ع)</sup> فرمود: «زیارة الحسین تعدل عمرة مقبولة مبرورة؛ زیارت امام حسین<sup>(ع)</sup> برابر عمره مفرده پذیرفته شده درگاه الهی و درست است» (صدوق، ۱۴۰۰ق، باب ثواب من زار قبر الحسین<sup>(ع)</sup>)، حدیث ۱۰: ۱۹۶؛ ابن قولویه، ۱۳۸۱، باب ۶۳، حدیث ۳: ۵۰۸؛ حرعاملی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰: ۳۲۶).*

محمدبن سنان در حدیث دیگر نقل کرده است امام رضا<sup>(ع)</sup> فرمود: «من اتی قبر الحسین<sup>(ع)</sup> کتب الله له حجه مبروره؛ کسی که به زیارت قبر امام حسین<sup>(ع)</sup> رود خداوند برایش حج قبول شده می‌نویسد» (ابن قولویه، ۱۳۸۱، باب ۶۴ حدیث ۲: ۵۱۳؛ حرعاملی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰: ۳۳۲). در این دو حدیث رضوی، پاداش زیارت قبر امام حسین<sup>(ع)</sup>، زیارت خانه



خدا، کعبه اعلام شده است، چون در عمره و حج، رکن اصلی، طواف کعبه است، بنابراین، پیام این دو حدیث به شیفتگان طواف کعبه، سفر به کربلا و زیارت قبر اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> است. حج و عمره قبول شده برای عموم مسلمانان شناخته شده است و نشان دادن هم طرازی ثواب حج و عمره کامل با زیارت کربلا، موجب تلاش پایدار در راه زیارت کربلا و گسترش فرهنگ عاشورا می شود. انسانها بر اساس استطاعت، امکانات و توان خویش، حج یا عمره مفرده به جا می آورند و امام رضا<sup>(ع)</sup> در این حدیث همگان را به زیارت کربلا تشویق کرده اند.

محمد بن حکیم گفته است امام رضا<sup>(ع)</sup> فرمود: «من اتی قبر الحسین<sup>(ع)</sup> فی السنة ثلاث مرات أمن من الفقر؛ هر که سه بار در سال به زیارت قبر امام حسین<sup>(ع)</sup> برود از فقر در امان است و هرگز فقیر نمی شود» (طوسی، ۱۳۶۵، ج ۲: ۱۶؛ حرعاملی، ۱۴۰۳، ج ۱۰: ۳۴۱-۳۴۰).  
هیثم بن عبدالله گفته است امام رضا<sup>(ع)</sup> از پدر خود نقل کرده است که امام صادق<sup>(ع)</sup> فرمود: «ان ایام زائر الحسین بن علی لا تعد من اجالهم؛ روزهایی که زائر اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> در زیارت است از عمر او شمرده نمی شود» (همان: ۱۵؛ همان: ۳۲۲).

### زمان زیارت

زیارت اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> همواره و پیوسته، در هر شب و روز و در هر زمان دارای اجر و پاداش الهی است و فضیلت دارد؛ اما زیارت در برخی از روزها و مناسبت های سال بهتر است. زیارت سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> در روز عرفه، روز عاشورا، نیمه شعبان، عید فطر، عید قربان، ماه رجب، جمعه ها و اربعین تأکید شده است.

احمد بن محمد بن ابی نصر بزنطی گفته است از امام رضا<sup>(ع)</sup> پرسیدم: «زیارت امام حسین<sup>(ع)</sup> در چه زمان هایی افضل است؟ در چه ماهی به زیارت برویم؟» امام فرمود: «فی النصف من رجب و النصف من شعبان؛ در نیمه ماه رجب و نیمه ماه شعبان» (ابن قولویه، ۱۳۸۱، باب ۷۳،

حدیث ۲-۱: ۶۰۱-۶۰۰؛ طوسی، ۱۳۶۵، ج ۶، حدیث ۱۰۸: ۴۸؛ همان، ۱۴۱۱ق: ۵۶۱؛ حرعاملی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰: ۳۶۴؛ فیض کاشانی، ۱۳۷۰، ج ۱۴: ۱۴۷۴ - ۱۴۷۳).

داود رقی گفته است شنیدم امام صادق<sup>(ع)</sup>، امام کاظم<sup>(ع)</sup> و امام رضا<sup>(ع)</sup> فرمودند: «من اتی قبر الحسین بعرفه قلبه الله ثلج الفواد؛ هر کس در روز عرفه به زیارت قبر امام حسین<sup>(ع)</sup> برود، خداوند او را دل شاد، خرم و مطمئن القلب سازد» (ابن قولویه، ۱۳۸۱، باب ۷۰، حدیث ۲: ۵۶۲؛ صدوق، ۱۴۰۰ق، باب ثواب من زار قبر الحسین<sup>(ع)</sup>، حدیث ۲۶: ۲۰۳؛ همان، بی تا، ج ۲: حدیث ۳۱۷).

از احادیث رضوی ذکر شده، اهمیت، ضرورت و آثار زیارت قبر امام حسین<sup>(ع)</sup> و سفر به کربلا روشن می شود. اجر فراوان و آثار چشمگیر زیارت سیدالشهدا<sup>(ع)</sup>، شوق دیدار کربلا و زیارت را در دل ها ایجاد می کند. آثار سازنده و بی نظیر زیارت، نشان دهنده فلسفه تأکید اهل بیت<sup>(ع)</sup> بر زیارت است. «دانشگاه زیارت»، انسان های ایثارگر، وفادار، صادق، مخلص، پرکار، خستگی ناپذیر، متعهد، مجاهد، صبور و شهادت طلب می سازد و زائران تربیت شده در مکتب سیدالشهدا<sup>(ع)</sup>، سازندگان جامعه اسلامی و عوامل سعادت، ترقی، پیشرفت و توسعه همه جانبه کشور و پایداری انقلاب اسلامی هستند.

### تربت شهید

خاک قبر سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> دارای احترام است. تبرک جویی به خاک شهید کربلا، تقبیل (بوسیدن) آن، استشفاء (شفاجویی) از آن، استصحاب (به همراه برداشتن) آن، تسبیح ساختن از آن، تحنیک (کام برداشتن نوزاد) با آن، تأمین (امنیت جستن) از آن و سجده در نماز بر تربت شهید، از اصول و قوانین فرهنگ عاشورا و از سفارش های اهل بیت<sup>(ع)</sup> است. خدای سبحان این امتیازها را به تربت سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> داده است و همه اینها به شهید نینوا اختصاص دارد. بنابراین، قبر و خاک شهید، محترم است. این کارها در

ارتباط با تربت قبر امام حسین<sup>(ع)</sup> مستحب و باارزش است و بوی شهید می دهد. این حقایق همه، نشان دهنده قداست بالای شهید است که خداوند به سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> داده است. تأمل و درنگ در اصول مرتبط با خاک شهید، الهام بخش برقراری پیوند پایدار با شهید، شبیه سازی خویش به رفتار و گفتار شهید و تلاش در مسیر تداوم راه شهیدان است. باید سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> را شناخت و خود را شبیه او ساخت. آگاهی از امتیازهای الهی تربت شهید موجب انگیزش و تقویت انگیزه انسانها در پیروی از منطق شهید و عامل گسترش روحیه جهاد، ایثار و شهادت طلبی است. سعد بن اشعری گفته است:

از امام رضا<sup>(ع)</sup> درباره طین و خاک خوردنی پرسیدم. در پاسخ فرمودند: اکل الطین حرام مثل المیتة و الدم و لحم الخنزیر الا طین قبر الحسین<sup>(ع)</sup> فان فيه شفاء من كل داء و اماناً من كل خوف؛ خوردن خاک و گِل، مثل خوردن مردار، خون و گوشت خوک حرام است جز تربت (طین) قبر امام حسین<sup>(ع)</sup>، زیرا در آن شفا از هر درد و امن از هر خوف و هراسی است (ابن قولویه، ۱۳۸۱، باب ۹۵، حدیث ۲: ۸۶۴ طوسی، ۱۴۱۴ق، ج ۱: ۳۲۶؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰۱: ۱۲۰؛ حرعاملی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰: ۴۱۵).

محمد بن عیسی گفته است:

شخصی به من گفت امام رضا<sup>(ع)</sup> بچه ای از خراسان برایم فرستادند. در آن تربتی قرار داشت. به آورنده گفتم: «این تربت چیست؟» گفت: طین قبر الحسین<sup>(ع)</sup>، ماکان یوجه شیئاً من التیاب و لا غیره الا یجعل فیہ الطین و کان یقول: هو امان باذن الله؛ تربت و طین قبر امام حسین<sup>(ع)</sup> است. امام رضا<sup>(ع)</sup> جامه و غیر آن را به جایی نمی فرستند مگر اینکه در آن تربت امام حسین<sup>(ع)</sup> قرار دهند و می گویند: این تربت به اذن خدا امان و موجب حفظ مال است (ابن قولویه، ۱۳۸۱، باب ۹۲، حدیث ۱: ۸۴۴؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰۱: ۱۲۵؛ حرعاملی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰: ۴۱۰).

در این دو حدیث رضوی، نقش استشفاء و تأمین امنیت در تربت سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> تبیین شده است. درک و فهم این دو امتیاز بزرگ تربت شهید انقلاب عاشورا، مایه

همبستگی و پیوستن مسلمانان به حماسه حسینی و مکتب رهبر انقلاب عاشورا، شهادت طلبی و همراهی با شهید و ایثار و فداکاری همه‌جانبه در راه خداست.

ابوالقاسم محمدبن علی گفته است:

امام رضا<sup>(ع)</sup> فرمودند: من ادار الطین من التربة فقال: سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر، مع كل حبة منها كتب الله له بها ستة آلاف حسنة و محى عنه ستة آلاف سيئة و رفع له ستة آلاف درجة و اثبت له من الشفاعة مثلها؛ هر کس تسبیح با تربت سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> را بگرداند، دانه‌های تسبیح را بچرخاند، دور بزند و بگوید: سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر، خداوند با هر دانه آن، برایش ۶ هزار حسنه بنویسد، ۶ هزار گناه محو کند، ۶ هزار درجه او را بلند گرداند و برایش مثل اینها شفاعت ثابت فرماید (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۱۰۱: ۱۳۳).

این پاداش بزرگ برای ذکر با تسبیح تربت امام حسین<sup>(ع)</sup> برای امت اسلامی چه پیامی دارد؟ به همراه داشتن تربت شهید، استشمام بوی شهادت و در هم تنیدن ذکر خدا و شهید، آثار سازنده بی‌ظنری دارد. درک این حقایق، نشان‌دهنده فلسفه افزایش ثواب و آثار ذکر خدا با تسبیح شهید است و چرایی و پیام‌های این حدیث شریف رضوی را آشکار می‌کند.

### گریه بر شهید

در اسلام و فرهنگ اهل بیت<sup>(ع)</sup>، گریه بر شهید سفارش شده و این حقیقت، معلول بینش جامعه‌گرایی اسلام است. شهادت از جنبه فردی، موفقیت، مطلوب، مایه سرافرازی و افتخار است و توجه به آن، ملتی قوی، نیرومند، فداکار و اعتلا جو می‌سازد. اولیای خدا همواره در مقام مناجات با خدا، شهادت را طلب کرده‌اند، زیرا شهادت هم عمل، تکامل و پله بالای نردبان نیکی‌هاست و هم انتقال به جهان ابدی و لقاءالله است که امری محبوب، مطلوب و آرزوی اولیاءالله است. برای درک فلسفه گریه

بر شهید، باید رابطه‌اش با جامعه را به خوبی درک کرد. استاد شهید مرتضی مطهری در این زمینه می‌نویسد:

رابطه شهید با جامعه‌اش دو رابطه است: یکی رابطه‌اش با مردمی که اگر زنده و باقی بود از وجودش بهره‌مند می‌شدند و فعلاً از فیض وجودش محروم مانده‌اند و دیگر، رابطه‌اش با کسانی که زمینه فساد و تباهی را فراهم کرده‌اند و شهید به مبارزه با آنها برخاسته و در دست آنان شهید شده است. بدیهی است از نظر پیروان شهید که از فیض بهره‌مندی از حیات او بی‌بهره مانده‌اند، شهادت شهید تأثرآور است. آن که بر شهادت شهید اظهار تأثر می‌کند در حقیقت به نوعی بر خود می‌گرید و ناله می‌کند... اینجاست که می‌گوییم گریه بر شهید، شرکت در حماسه او، هماهنگی با روح او، موافقت با نشاط او و حرکت در موج اوست (۱۳۷۷: ۱۰۰-۹۹).

اهل بیت و امامان<sup>(ع)</sup> همه در سوگ سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> گریسته‌اند و شیعیان را بر گریه کردن تشویق کرده‌اند. گریه بر اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup>، قانونی باارزش و کاری سودمند در فرهنگ رضوی است.

امام رضا<sup>(ع)</sup> خود بر مصائب امام حسین<sup>(ع)</sup> گریستند. ابوبکار گفته است: از تربت بالای سر اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> قدری برداشتم. سرخ‌رنگ بود. بر امام رضا<sup>(ع)</sup> وارد شدم و آن را به ایشان عرضه داشتم، فاخذا فی کفه ثم شمها ثم بکی حتی جرت دموعه ثم قال: هذه تربة جدی؛ امام<sup>(ع)</sup> تربت را در کف دستشان نهاده و بوییدند. سپس چنان گریستند که اشک‌هایشان جاری شد پس از آن فرمودند: «این تربت جلم است» (ابن قولویه، ۱۳۸۱، باب ۹۳، حدیث ۱۱: ۸۵۹؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰۱: ۱۳۱).

ابراهیم بن ابی محمود گفته است:

امام رضا<sup>(ع)</sup> فرمودند: ان یوم الحسین اقرح جفوننا واسبل دموعنا واذل عزیزنا بارض کرب وبلاء، اورثتنا الكرب والبلاء الی یوم الاتقضاء فعلی مثل الحسین فلیک الباکون فان البکاء

علیه یحط الذنوب العظام؛ همانا روز حسین<sup>(ع)</sup> چشم‌های ما را مجروح ساخت؛ اشک‌های ما را فرو ریخت؛ عزیزمان را در سرزمین کرب و بلا رنجاند و تا روز قیامت بر ما کرب و بلا به ارث گذاشت. پس گریه‌کنندگان باید مثل حسین<sup>(ع)</sup> بگریند، به راستی گریه بر امام حسین<sup>(ع)</sup>، گناهان بزرگ را می‌ریزد و از بین می‌برد (صدوق، ۱۳۸۶: ۸۶؛ مجلسی، ۱۴۰۳: ۱۴۴: ۲۸۴؛ حرعاملی، ۱۴۰۳: ۱۰: ۳۹۴؛ سیدبن طاووس، ۱۳۶۷: ۱۳۶۷: ۵۴۴).

امام رضا<sup>(ع)</sup> به ریان بن شیبیب فرمودند:

یا بن شیبیب ان بکیت علی‌الحسین حتی تصیردموعک علی خدیک غفرالله لک کل ذنب اذنبته صغیراً کان او کبیراً، قلیلاً کان او کثیراً؛ ای فرزند شیبیب! اگر آن قدر بر حسین<sup>(ع)</sup> گریستی که اشک‌هایت بر گونه‌هایت جاری گشت خداوند هر گناهی که انجام داده‌ای می‌بخشد، کوچک باشد یا بزرگ، کم باشد یا زیاد (صدوق، ۱۳۸۰: ۱: ۶۰۵؛ همان، ۱۳۶۳: ۱۲۹: ۴۴: ۲۸۶؛ ج ۱۰۱: ۱۰۳؛ حرعاملی، ۱۴۰۳: ۱۰: ۳۹۳).

آری گریه سوگواران عارف، از اصول زندگانی سالکان در راه حق و آزادگان است. آگاهی، شناخت، دل‌بستگی، رقت قلب و همدلی، زیربنای گریستن بر مصیبت‌های اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> است. شناخت اندیشه و پذیرش آرمان‌های امام<sup>(ع)</sup>، عامل گریستن شیعیان، راز ماندگاری دانشگاه معارف اسلامی کربلا و فرهنگ عاشورا، تابش خورشید تابان رهبر انقلاب بزرگ نینوا و پاک شدن انسان‌ها از گناهان است.

### ذکر مصیبت

یادآوری گرفتاری‌ها، ستم‌ها، رنج‌ها و مصیبت‌های سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> که در فرهنگ عاشورائیان و فرهنگ رضوی «ذکر مصیبت» نامیده می‌شود از قوانین و سنت‌های شایسته در ارتباط با امام حسین<sup>(ع)</sup> بوده و هست. امام رضا<sup>(ع)</sup> خود ذکر مصیبت داشته و روضه جلدشان اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> را خوانده و اشک ریخته‌اند و اهل ایمان را بر ذکر مصیبت و گریستن

و داشته‌اند. ابن فضال از پدرش نقل کرده است که امام رضا<sup>(ع)</sup> فرمودند:

من تذکرُ مُصابنا و یکی لما ارتکبَ منّا، کان معنا فی درجتنا یوم القیامه و من ذکر بمصابنا  
فیکی و ابکی لم تبک عینه یوم تبکی العیون؛ هرکس مصیبت ما را به یاد آورد و بر آنچه  
بر ما گذشته است بگرید، روز قیامت با ما در درجه ما خواهد بود و هرکس  
مصیبت ما به وی یادآوری شود پس بگرید و بگریاند، چشمش روزی که چشم‌ها  
می‌گرید نمی‌گرید (صدوق، ۱۳۸۰، ج ۱: ۲۹۴؛ مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۴: ۲۷۸).

در این حدیث رضوی دو بار «ذکر مصیبت» آمده و اثر آن، آرامش و رهایی از گریه  
در روز قیامت و رسیدن به درجه اهل بیت<sup>(ع)</sup> در جهان آخرت اعلام شده است.  
یادآوری جنایت‌ها و ستم‌های جبهه باطل، رفتار و گفتار دشمنان و مخالفان شهید و  
رویدادهای اندوه‌بار کربلا، برای شناخت انحراف مخالفان، ریشه‌های آن و جلوگیری از  
پیدایش زمینه‌ها و عوامل آن است. تنفر از رفتار و گفتار جنایت‌کاران و رهایی از  
شباهت به آنان، بستگی به «ذکر مصیبت» دارد.

### لعنت

لعنت، تبری و اظهار برائت زبانی از دشمنان اهل بیت<sup>(ع)</sup> و قاتلان اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> و  
اصحاب با وفایش، از وظایف سوگواران امام حسین<sup>(ع)</sup> در فرهنگ رضوی است.  
امام رضا<sup>(ع)</sup> به ریان بن شیبیب فرمودند: «یابن شیبیب ان سرک ان تسکن الغرف المبنیه فی الجنة مع  
النبی وآله فالعن قتله الحسین؛ ای پسر شیبیب! اگر خوشحال می‌شوی و دوست داری در  
اتاق‌های بناشده در بهشت با پیامبر<sup>(ص)</sup> و آل او ساکن شوی پس قاتلان امام حسین<sup>(ع)</sup> را  
لعنت کن» (صدوق، ۱۳۸۰، ج ۱: ۶۰۶ - ۶۰۵؛ همان، ۱۳۶۳، ج ۱: ۱۲۹؛ مجلسی، ۱۴۰۳،  
ج ۴: ۲۸۶ و ج ۱۰۱: ۱۰۳؛ حرعاملی، ۱۴۰۳، ج ۱۰: ۳۹۳).

به حکم این حدیث رضوی، همنشینی و هم‌حجره شدن با پیامبر<sup>(ص)</sup> و اهل بیت<sup>(ع)</sup>  
در بهشت امکان‌پذیر است و شاهراه اصلی رسیدن به هم‌جواری با آنان نیز لعن دشمنان

امام حسین<sup>(ع)</sup> است. شناخت موانع تکامل و سعادت برای از بین بردن آن لازم است، بر همین اساس در فرهنگ رضوی، تأکید زیادی بر دشمن‌شناسی شده است. دشمنان امام حسین<sup>(ع)</sup> فقط معاصران ایشان و حاضران در جبههٔ مخالف در کربلا نبودند، بلکه هر کس در هر زمان و مکانی با اندیشه و آرمان امام حسین<sup>(ع)</sup> مخالف باشد هم‌گروه با قاتلان ایشان می‌شود. استکبار جهانی به سرکردگی آمریکا و صهیونیسم در سراسر کرهٔ زمین با پیروان اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> مخالفت می‌کنند و قاتلان امروزِ دوستان سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> هستند. برای نابودی فرهنگ عاشورا در جهان، از سوی سازمان سیا و موساد پروژه‌های ضد شیعه و برنامه‌های شیطانی طراحی و اجرا می‌شود. مایکل برانت معاون اسبق سازمان سیا و فرانسیس فوکویاما استراتژیست و نظریه‌پرداز آمریکایی، از بین بردن فرهنگ عاشورا، شهادت‌طلبی و مکتب تشیع را هدف اصلی جبههٔ کفر، شرک و استکبار ترسیم کردند (جمهوری اسلامی، ۱۳۸۳: ۱۰ و ۱۳۸۶: ۱۱).

در کتاب *المفردات فی غریب القرآن* در تعریف لعن آمده است:

*اللعن الطرد و الابعاد علی سبیل السخط و ذلك من الله تعالی فی الآخرة عقوبة و فی الدنيا انقطاع من قبول رحمته و توفيقه و من الانسان دعاء علی غیره؛ لعن، طرد و دور ساختن از روی ناراحتی و خشم است و آن از سوی خدا در آخرت، عقوبت و عذاب و در دنیا، پایان پذیرش رحمت و توفیق اوست و از سوی انسان، نفرین بر دیگری است (راغب اصفهانی، ۱۴۰۴ق، مادهٔ لعن: ۴۵۱).*

بی‌تردید تمام این موارد در لعنت بر قاتلان امام حسین<sup>(ع)</sup> نهفته است. انجام تکلیف لعن قاتلان سیدالشهدا<sup>(ع)</sup>، نیازمند دشمن‌شناسی و هوشیاری شیعیان است و آنان را به جریان‌شناسی جبههٔ باطل و بصیرت در کشف توطئه‌های دشمنان حماسهٔ حسینی فرامی‌خواند و بر ختنی‌سازی نقشه‌های پنهان و آشکار مخالفان فرهنگ عاشورا توانا می‌سازد. تنفر، طرد و دور ساختن و اظهار برائت از دشمنان مکتب حسینی و نفرین



آنان بر اساس خشم مقدس، وظیفه و مأموریت الهی عاشورائیان در طول تاریخ است.

### شهادت طلبی

بزرگ‌ترین درس حماسه حسینی برای امت اسلام، اصلاح، امر به معروف و نهی از منکر و شهادت طلبی است، چون «شهادت» در طبقه‌بندی ارزش‌های الهی و مراتب نیکی‌ها و فضیلت‌ها در بالاترین جایگاه قرار دارد. امام رضا<sup>(ع)</sup> به ریان بن شیبب فرمودند:

یا بن شیبب، ان سرک ان یکون لک من الثواب مثل مالمن استشهد مع الحسین بن علی<sup>(ع)</sup> فقل  
متی مادکرته: یا لیتنی کنت معهم فافوز فوزاً عظیماً؛ ای پسر شیبب، اگر می‌خواهی و دوست  
داری در اجر و ثواب، مثل کسانی باشی که با امام حسین<sup>(ع)</sup> شهید شدند پس هر  
زمانی که به یاد امام<sup>(ع)</sup> افتادی بگو: ای کاش با آنها بودم و به موفقیت و رستگاری  
بزرگی می‌رسیدم (صدوق، ۱۳۸۰، ج ۱: ۶۰۶؛ همان، ۱۳۶۳ق: ۱۲۹؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق،  
ج ۴۴: ۲۸۶ و ج ۱۰۱: ۱۰۳؛ حرعاملی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰: ۳۹۳).

بر اساس این رهنمود امام رضا<sup>(ع)</sup>، برای پیوستن به شهدای کربلا و اصحاب امام حسین<sup>(ع)</sup> همیشه راه باز است. یاد هدفمند در زندگی انسان مؤثر است و انسان را در سرمایه معنوی شهدای کربلا سهیم می‌سازد. به دست آوردن سعادت همراهی با حسینیان و رسیدن به فوز عظیم، با همت و اراده قوی و تلاش انسان، ایثار و فداکاری و همیاری جبهه عاشورائیان زمان امکان‌پذیر است. آرزوی حقیقی رسیدن به فوز عظیم همراهی و شهادت با ابا عبدالله الحسین<sup>(ع)</sup>، با احساس و عاطفه زود گذر و ناپایدار تحقق نمی‌یابد؛ بلکه افزون بر احساس و عاطفه، نیازمند شناخت، تعقل، تفکر، باور و ایمان است. مراسم عزاداری و هیئت‌های مذهبی باید پایگاه آموزش فداکاری، ایثار و شهادت در راه خدا باشد و فرزندان مکتب عاشورا و تربیت‌یافتگان مجالس مذهبی باید آمادگی عملی همیشگی برای شهادت در راه خدا را کسب کنند. اعضای هیئت‌های مذهبی باید با خودسازی به درجه‌ای برسند که با یاد شهیدان کربلا از اعماق جان فریاد بزنند:

ای کاش با شما بودیم و شهید می شدیم. این آمادگی برای نبرد سخت و سنگین همه جانبه با دشمنان فرهنگ عاشورا و مخالفان عزت، کرامت، آزادی و امنیت اهل ایمان تا مرز شهادت، پیش شرط گفتمان شهادت و فریاد «بالیستی کنت معهم فافوز فوزاً عظیماً» است.

### وفای به عهد

امامان<sup>(ع)</sup>، حقوقی بر گردن انسان ها و هر انسانی نیز تکالیف و وظایفی نسبت به امامان<sup>(ع)</sup> دارند و این عهد هر امام<sup>(ع)</sup> بر شیعیان است که بایستی با شوق، رغبت و صداقت پیگیری شود. ایستادگی بر عهد و پیمان با شهید کربلا، امام حسین<sup>(ع)</sup> مسئولیت امت اسلامی است. حسن بن علی و شاء نقل کرده است:

امام رضا<sup>(ع)</sup> فرمود: ان لكل امام عهداً فی عنق اولیائه و شیعتہ وان من تمام الوفاء بالعهد زیارة قبور هم فمن زارهم رغبه فی زیارتهم و تصدیقاً بما رغبوا فیہ کان ائمتهم شفعا لهم یوم القیامه؛ برای هر امام<sup>(ع)</sup> عهدی برگردن اولیاء و شیعه اوست، زیارت قبور، از جمله تمام کردن وفای به عهد آن امامان<sup>(ع)</sup> است، پس هر کس از روی شوق، رغبت و علاقه به زیارت امامان<sup>(ع)</sup>، آنان را زیارت کند و آنچه را که امامان<sup>(ع)</sup> به آن رغبت داشتند و خواستار آن هستند تصدیق کند و بپذیرد، امامان<sup>(ع)</sup> شفیعان آنان در روز قیامت باشند (کلینی رازی، ۱۴۰۱ق، ج ۲: ۵۶۷؛ صدوق، بی تا، ج ۲: ۵۷۷؛ همان، ۱۳۸۰، ج ۲: ۶۴۴-۶۴۳؛ مجلسی، ۱۴۱۰ق، ج ۵: ۳۶۱-۳۶۰؛ همان، ۱۳۱۴ق: ۱۸؛ فیض کاشانی، ۱۳۷۰، ج ۴: ۴۵).

مجموعه حقوق اهل بیت و سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> بر انسان ها و تکالیف و وظایف الهی مسلمانان در ارتباط با امامان<sup>(ع)</sup> در «عهد» یاد شده در این حدیث رضوی جای دارد و پایداری در رعایت این حقوق و عمل به این وظایف نیز در وفای به عهدی که در این حدیث تأکید شده است قرار می گیرد.

### تعطیلی روز عاشورا، روز شهید

اشتغال به امور دنیوی و گشودن بازارها، کارخانه‌ها و اداره‌ها در روز عاشورا روا نیست. روز تمرکز بر فرهنگ عاشورا، اندیشیدن در رویدادهای کربلا، یادآوری مصائب سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> و اصحاب با وفای ایشان و درگیری حق و باطل، سوگواری و عزاداری، گریستن و حزن و جزع در رنج‌ها و سختی‌های سازندگان حماسه حسینی است. امام رضا<sup>(ع)</sup> فرمودند: «من ترک السعی فی حوائج یوم عاشورا قضی الله له حوائج الدنیا و الآخرة؛ کسی که در روز عاشورا، سعی و تلاش در نیازمندی‌های مادی خویش را ترک کند، خداوند نیازهای دنیا و آخرت او را برآورده می‌کند» (صدوق، ۱۳۸۶: ۲۲۷؛ همان، ۱۳۶۳ق: ۱۲۹؛ سیدبن طاووس، ۱۴۱۷ق: ۵۸۷؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۴۴: ۲۸۴ و ج ۱۰۱: ۱۰۲؛ حرعاملی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰: ۳۹۴).

مطابق این حدیث، تعطیلی روز شهادت اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup>، سفارش ائمه اطهار<sup>(ع)</sup> و از اصول فرهنگ رضوی است. روز عاشورا برای خدای سبحان از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است چنان‌که در قبال تعطیلی کار دنیوی در این روز، تمام نیازهای دنیا و آخرت انسان را برآورده می‌کند. ظرفیت روز عاشورا برای رشد بی‌پایان است. این ظرفیت‌ها باید کشف شود و در راه سعادت بشریت قرار گیرد.

### دهه محرم و روز عاشورا روز مصیبت، حزن و بکاء

اهل بیت<sup>(ع)</sup> در دهه محرم و روز عاشورا، سوگوار و عزادار بودند. امام رضا<sup>(ع)</sup> در این ایام، سوگوار، اندوهگین و گریان بودند. ابراهیم بن ابی محمود گفته است:

امام رضا<sup>(ع)</sup> فرمودند: کان ابی اذا دخل شهر المحرم لا یرى ضاحکاً و کانت الکاتبه  
تقلب علیه حتی بیضی منه عشرة ايام فاذا کان یوم العاشر کان ذالک الیوم یوم مصیبتیه و حزنه  
و بکائه و یقول: هو الیوم الذی قتل فیہ الحسین<sup>(ع)</sup>؛ پدرم هنگامی که ماه محرم آغاز

می‌شد خندان دیده نمی‌شد. اندوه شدید و دل‌شکستگی بر ایشان غلبه می‌کرد تا اینکه ۱۰ روز از محرم می‌گذشت پس زمانی که روز دهم محرم می‌شد آن روز، روز مصیبت، حزن، دلتنگی و دلگیری ایشان بود و می‌گفت: آن روزی است که در آن امام حسین<sup>(ع)</sup> شهید شد (صدوق، ۱۳۸۶: ۸۷؛ مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۴۴: ۲۸۴؛ حرعاملی، ۱۴۰۳، ج ۱۰: ۳۹۴).  
در رهنمود دیگری امام رضا<sup>(ع)</sup> فرمودند:

من کان یوم عاشورا یوم مصیبت و حزنه و بکائه جعل الله عزوجل یوم القیامه یوم فرحه و سروره و قرت بنا فی الجنان عینه؛ هر کس روز عاشورا، برایش روز مصیبت، اندوه و گریه باشد، خداوند روز قیامت را برایش روز شادی، خوشحالی و سرور قرار می‌دهد و چشمش در بهشت به ما روشن و شادمان می‌شود (صدوق، ۱۳۸۶: ۸۷؛ همان، ۱۳۸۰، ج ۱: ۱۶۵؛ مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۴۴: ۲۸۴؛ حرعاملی، ۱۴۰۳، ج ۱۰: ۳۹۴).

ذکر مصیبت و گریان و اندوهناک بودن در دهه محرم و روز عاشورا، سنت اهل بیت<sup>(ع)</sup> و سفارش آنان به پیروان خویش است. در این دهه شیعیان باید به بازشناسی فرهنگ عاشورا، درک پیام‌های آن و مسئولیت عاشورایی بودن پردازند تا فرهنگ عاشورا در طول سال همواره در متن زندگانی آنان قرار گیرد.

### ولایت‌پذیری و حزن و فرح

امامت و ولایت از اصول دین اسلام، امتیاز بزرگ مذهب شیعه، فرهنگ عاشورا و مدرسه اهل بیت<sup>(ع)</sup> است. امامت، بزرگ‌ترین سنت نبوی و پایه سایر سنن نبوی است. از این رو ولایت‌پذیری و ولایت‌مداری عامل توفیق، رستگاری و پیشرفت است. محبت و مودت اهل بیت<sup>(ع)</sup> و اطاعت از آنان واجب و از اصول اعتقاد اسلامی است. پذیرش رهبری سیاسی مذهبی و اعتقاد به مرجعیت و ولایت فقیه در عصر غیبت نیز از پذیرش و باور

مرجعیت علمی و سیاسی امامان<sup>(ع)</sup> سرچشمه می‌گیرد و همین اصل، منشأ نظریه ولایت فقیه در عصر غیبت است. در پایان سفارش‌های امام رضا<sup>(ع)</sup> به ریان بن شیبب چنین آمده است:

یابن شیبب ان سرک ان تکون معنا فی الدرجات العلی من الجنان فاحزن لحزننا و افرح لفرحنا و علیک بولا یتنا فلوان رجلاً تولی حجراً لحشره الله معه یوم القیامه؛ ای پسر شیبب، اگر دوست داری در درجه‌های عالی از بهشت با ما باشی پس در حزن و اندوه ما، اندوهناک و در فرح و شادی ما، شاد باش. بر تو باد به پذیرش ولایت ما و پیامبر<sup>(ص)</sup>، زیرا اگر مردی به سنگی محبت بورزد خداوند روز قیامت او را با همان سنگ محشور کند (صدوق، ۱۳۸۰، ج ۱: ۶۰۶؛ مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۴۴: ۲۸۶ و ج ۱۰۱: ۱۰۳).

حزن و اندوه و شادی هر دو برای زندگانی مقدس و متعالی و سلامت جسم و روح ضرورت دارد. عزاداری و جشن هر دو لازم است و هر کدام شرایط و جایی دارد. حزن و فرح اهل بیت<sup>(ع)</sup> باید راهنمای غم‌ها و شادی‌های پیروانشان باشد. جای این دو نباید عوض شود. در ایام سوگواری و حزن اهل بیت<sup>(ع)</sup>، باید نمادها و نشانه‌های حزن و اندوه در پوشش، گفتار و رفتار عاشورائیان حاکم باشد. هم‌جواری با اهل بیت عصمت و طهارت<sup>(ع)</sup> در بالاترین درجه‌های بهشت ممکن و قابل دستیابی است و به همت، تلاش و اراده انسان‌ها بستگی دارد. مشارکت هدفمند در حزن و فرح اهل بیت<sup>(ع)</sup> و تولی امامان<sup>(ع)</sup>، راه رسیدن به درجه‌های عالی در بهشت و همسایگی با ایشان است.

### نتیجه‌گیری

با مطالعات دینی در حوزه فرهنگ رضوی، حقایق بسیاری در ارتباط با قیام امام حسین<sup>(ع)</sup> و حماسه حسینی آشکار شد. بدیهی است شخصیت معصوم<sup>(ع)</sup> را هیچ‌کس جز معصوم<sup>(ع)</sup> به‌طور کامل نمی‌شناسد، بنابراین گفتار امام رضا<sup>(ع)</sup> درباره سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> منبع بی‌نظیر و با درجه عالی اعتبار برای کشف ابعاد زندگانی و حیات اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> است.

تحقیقات نشان داد احادیث رضوی، الهام‌بخش اصول و قوانین مهم نهضت امام حسین<sup>(ع)</sup> و نشان‌دهنده ساختار انقلاب عاشورا به جهانیان است. بر اساس سخنان امام رضا<sup>(ع)</sup>، امتیازها و ویژگی‌های شخصیت اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> روشن شد، امتیازهای بی‌نظیری که حتی در بین اهل بیت<sup>(ع)</sup> نیز مانندی ندارد. شهادت با بریدن و جدا شدن سر از بدن و شهادت اهل بیت<sup>(ع)</sup> و اصحاب همانند رهبر خویش، کسب جایگاهی برتر از کعبه، داشتن زائر بی‌شمار و دائمی از فرشتگان الهی، گریه آسمان‌ها و زمین و بارش خون و خاک سرخ، لزوم تعطیلی کار دنیوی در روز عاشورا و سوگواری در دهه محرم از اختصاص‌های امام حسین<sup>(ع)</sup> است. در میان خاک قبور امامان<sup>(ع)</sup> نیز تنها، تربت سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> دارای آثار مخصوص است. برکت جویی (تبرک)، شفاجویی (استشفاء)، امان‌جویی (تأمین)، بوسیدن (تقبیل)، بوییدن (استشمام) و خوردن (اکل) این تربت، اثر و ارزش الهی دارد و سجده بر آن و تسبیح گرداندن با آن موجب افزایش ثواب می‌شود. بررسی احادیث رضوی، تکالیف عاشورائیان را آشکار می‌کند، چون درون احادیث رضوی، وظایفی برای مسلمانان در ارتباط با حماسه حسینی تعیین و تبیین شده است که شناخت و ایمان به آن وظایف و مسئولیت‌ها و دل‌بستگی به آنها، موجب پایداری و جاودانگی انقلاب عاشورا، پویایی و اثرگذاری، افزایش ظرفیت‌ها و امکان اسوه شدن حماسه حسینی می‌شود. برخی از این وظایف نیز به سیدالشهدا<sup>(ع)</sup> اختصاص دارد و الهام‌بخش راه و رسم سوگواری و عزاداری پیروان اباعبدالله الحسین<sup>(ع)</sup> است.

## منابع و مأخذ

### قرآن کریم.

ابن قولویه، شیخ ابوالقاسم جعفر بن محمد، (۱۳۸۱). *کامل الزیارات*. مترجم سید محمدجواد ذهنی تهرانی، قم: پیام حق و گنجینه ذهنی.

الامام علی بن موسی الرضا<sup>(ع)</sup>، (۱۴۰۶ق). *صحیفه الامام الرضا<sup>(ع)</sup>*. مشهد: کنگره جهانی حضرت رضا<sup>(ع)</sup>.  
بحرانی، سید هاشم بن سلیمان، (۱۴۱۳ق). *مدینه المعجز الاثمه الاثنی عشر (علیهم السلام) ودلائل الحجج علی البشر*. محقق عزت الله مولانی، قم: المعارف الاسلامیه.

بحرانی، سید هاشم بن سلیمان، (۱۴۱۵ق). *حلیه الابرار فی احوال محمد وآله الاطهار<sup>(ع)</sup>*. قم: المعارف الاسلامیه.  
حر عاملی، محمد بن حسن، (بی تا). *اثبات الهدایه بالنصوص والمعجزات*. تعلیق و اشراف ابوطالب تجلیل تبریزی، قم: المطبعه العلمیه.

حر عاملی، محمد بن حسن، (۱۴۰۳ق). *وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه*. بیروت: دار احیاء التراث العربی.  
حسینی قزوینی، سید محمد و همکاران، (۱۴۲۸ق). *موسوعه الامام الرضا<sup>(ع)</sup>*. قم: ولی عصر للدراسات الاسلامیه.  
راغب اصفهانی، ابوالقاسم حسن بن علی محمد بن مفضل، (۱۴۰۴ق). *المفردات فی غریب القرآن*. قم: کتاب روزنامه جمهوری اسلامی، سال بیست و ششم، شماره ۷۳۸۸، سه شنبه ۱۵ دی ۱۳۸۳: ۱۰ و سال بیست و نهم، شماره ۸۲۴۹، سه شنبه ۲۵ دی ۱۳۸۶: ۱۱.

سید بن طاووس، رضی الدین ابی القاسم علی بن موسی بن جعفر بن محمد، (۱۳۶۷). *الاقبال بالاعمال الحسنه*. تهران: دارالکتب الاسلامیه.

سید بن طاووس، رضی الدین ابی القاسم علی بن موسی بن جعفر بن محمد، (۱۴۱۷ق). *اقبال الاعمال*. بیروت: موسسه الاعلمی للمطبوعات.

صدوق، ابوجعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی، (۱۳۶۳ق). *الامالی*. قم: اسلامیه.  
صدوق، ابوجعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی، (۱۳۸۰). *عیون اخبار الرضا<sup>(ع)</sup>*. مترجمان حمیدرضا مستفید و علی اکبر غفاری، تهران: دارالکتب الاسلامیه.

صدوق، ابوجعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی، (۱۳۸۶). *علل الشرایع*. قم: مکتبه الداوری.

- صدوق، ابوجعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی، (۱۴۰۰ق). *ثواب الاعمال و عقاب الاعمال*. مترجم علی اکبر غفاری، تهران: صدوق.
- صدوق، ابوجعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی، (بی تا). *من لا یحضره الفقیه*. قم: جامعه المدرسین فی الحوره العلمیه.
- طبرسی، ابوعلی فضل بن حسن، (۱۳۳۸). *اعلام الوری باعلام الهدی*. تهران: اسلامیة.
- طوسی، ابوجعفر محمد بن حسین علی، (۱۳۶۵). *تهذیب الاحکام*. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- طوسی، ابوجعفر محمد بن حسین علی، (۱۴۱۱ق). *مصباح المتجهد و سلاح المتعبد*. بیروت: فقه الشیعه.
- طوسی، ابوجعفر محمد بن حسین علی، (۱۴۱۴ق). *الامالی*. قم: دارالتقافه.
- فیض کاشانی، مولی محمد محسن، (۱۳۷۰). *الوائفی*. اصفهان: مرکز تحقیقات علمی و دینی امام امیرالمؤمنین<sup>(ع)</sup>.
- فیض کاشانی، مولی محمد محسن، (۱۴۰۶ق). *الوائفی*. اصفهان: مکتبه الامام امیرالمؤمنین علی<sup>(ع)</sup>.
- فیض کاشانی، مولی محمد محسن، (بی تا). *المحججه البیضاء فی تهذیب الاحیاء*. قم: اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه.
- کلینی رازی، ابوجعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق، (۱۴۰۱ق). *الکافی*. تصحیح و تعلیق علی اکبر غفاری، بیروت: دارالتعارف للمطبوعات و دارصعب.
- مجلسی، محمدباقر، (۱۳۱۴ق). *تحفه الزائر*. چاپ سنگی، تهران: آقامیرزا حسن.
- مجلسی، محمدباقر، (۱۴۰۳ق). *بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار<sup>(ع)</sup>*. بیروت: داراحیاء التراث العربی.
- مجلسی، محمدباقر، (۱۴۱۰ق). *روضه المتقین فی شرح من لا یحضره الفقیه*. قم: بنیاد فرهنگی حاج محمد کوشانپور.
- مطهری، مرتضی، (۱۳۷۷). *قیام و انقلاب مهدی<sup>(ع)</sup> از دیدگاه فلسفه تاریخ*. تهران: صدرا.
- مفید، محمد بن محمد بن نعمان، (بی تا). *الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد*. مترجم هاشم رسولی محلاتی، تهران: اسلامیة.